

ORTAÖĞRETİM YÖNETİCİ VE ÖĞRETMENLERİNİN PARÇALANMIŞ AİLE ÇOCUKLARININ EĞİTİMİNDE KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR*

PROBLEMS ENCOUNTERED BY HIGH SCHOOL ADMINISTRATORS AND TEACHERS IN THE EDUCATION OF BROKEN FAMILY CHILDREN

Sadi ÜREYEN¹, Ali ÜNAL²

ÖZ: Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunları belirlemektir. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) çalışması deseninde yürütülmüştür. Veriler, 2018-2019 eğitim öğretim döneminde Karaman il merkezinde 11 ortaöğretim kurumunda görev yapan, 32 okul yöneticisi ve öğretmenden toplanmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmış olup içerik analiziyle çözümlenmiştir. Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunlar veli kaynaklı, öğrenci kaynaklı ve kurumsal sorunlar olmak üzere üç temada bütünleştirilmiştir. Veli kaynaklı sorunlar teması altında, öğrenci velayeti ve öğrenci eğitiminde aile desteğinin yetersizliğiyle ilgili sorunlar tespit edilmiştir. Öğrenci kaynaklı sorunlar temasının altında davranışsal, akademik ve sosyal sorunlar tespit edilmiştir. Kurumsal sorunlar temasında ise kurumlar arası bilgi paylaşımı eksikliği, kurum içi bilgi paylaşımı eksikliği, eğitimcilerin parçalanmış aile çocuklarına yaklaşım sorunları ve parçalanmış aile çocuklarının danışmanlık ve rehberlik ihtiyacının karşılanmaması konularında sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT: The aim of this study is to determine the problems encountered by high school administrators and teachers who work with students coming from broken families. The research was carried out in the case study design of qualitative research designs. Data was collected from 32 school administrators and teachers working in 11 high schools in Karaman city center during 2018-2019 academic year. Data was collected by semi-structured interview and analyzed using content analysis. The problems encountered by high school administrators and teachers who work with students coming from broken families are integrated into three themes; parent-related, student-related and institutional problems. Within the frame of parent-related problems, problems stemming from unpleasant events during the students' custody agreement process and the lack of family support for the students' education were identified. Behavioral, academic and social problems were identified under the theme of student-related problems. Under the theme of institutional problems, it was determined that there were problems resulting from the lack of both inter-institutional information sharing and information sharing within the institution itself, educators' approach to children coming from broken families, and not being able to satisfy the need for counseling and guidance of students coming from broken families. In line with the findings, suggestions were made for practitioners and researchers.

Anahtar sözcükler: Ortaöğretim, parçalanmış aile, öğrenci.

Keywords: High school, broken family, student.

Bu makaleye atf vermek için:

Üreyen S. ve Ünal A. (2022) Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunlar, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), ss. 148-164

Cite this article as:

Üreyen S. & Ünal A. (2022). Problems encountered by high school administrators and teachers in the education of broken family children. *Trakya Journal of Education*, 12(1), pp. 148-164

*Bu makale, Sadi ÜREYEN'in "Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunlar." adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1 Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Karaman/Türkiye, sadiureyen@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3270-702X

2 Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya/Türkiye, aliunal37@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2967-2444

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Due to rapid economical and social changes in societies all around the world in the past few decades, family, which is a social institution that forms the basis of society, has gone through some changes regarding its purpose and structure. “The family” is facing more problems in the twenty-first century than it did in the past. The increasing number of divorces, single-parent families, unmarried couples and children born out of wedlock deeply affect “the family”, which is an important part of the social structure (Sahin, 2013). “The family”, whose foundations has been shaken by the reasons mentioned, has a variety of problems and can be broken down in different ways due to these problems.

A family which is broken down by various factors is unable to meet the needs of the child due to partial or complete loss of function. For this reason, it is predictable that children with broken families may have some predictable problems. Assuming that the problems experienced by children will be reflected in education and school, it is inevitable that education managers and teachers will have some problems in the education of children coming from broken families.

The literature review has shown that the problems faced by teachers and education managers in the education of children coming from broken families have been examined by a number of studies and some solutions have been suggested. These are: studies by Apaydın and Gebizli (2017) “examining the problems that Primary School Administrators experience with students coming from broken families” and Şahin (2013) “identifying the problems faced by Classroom Teachers in the education of children coming from broken families”. However, no study of the problems faced by “high school administrators and teachers” in the education of children coming from broken families has been found in the literature. In order to address such a deficiency in the literature, this research process has been launched with the thought and motivation that the subject can be a source for the interlocutor and those concerned.

Method

This research is constructed from qualitative research patterns in the case study pattern. This pattern was preferred because it was intended to determine the problems that highschool administrators and teachers face in the education of children of broken families and the methods they use to solve these problems, as well as how the children subject to the research are affected by the fragmentation of their families.

The data was collected through a semi-structured interview technique so that featured information could be collected from participants but also not dispersed by the subject (Merriam, 2013). The prepared questions were tested through brief interviews with two branch teachers. Although it remains largely the same, the necessary arrangements have been made after the pilot implementation and the questions have been finalised. The necessary permission has been obtained from the Karaman Provincial Directorate of National Education in order to collect the data. Afterwards, the participants were contacted, informed about the subject of the research and appointments were made for the interview. After the permission certificate was presented to the administrators at the appointed time, the interviews started. The interviews are recorded in mp3 format with the voice recorder.

The interviews recorded on the recorder were soon transcribed. It is intended that the non-verbal responses of the participants are translated into text in the brackets. The participants' statements were directly transmitted without any changes or comments except for corrections of minor pronunciation errors. In order to ensure credibility, participant confirmation and expert examination were applied.

The data in this research, designed using qualitative research method, is analyzed using content analysis. Themes have been created in order to have a better understanding of the subject and data studied according to the organized concepts. Here, attention is paid to combining similar data within the same concept and theme, not to using the same data in other themes (Yıldırım and Şimşek, 2016).

Result and Discussion

According to the results of the study, participants stated that there were always problems while trying to contact the parents or relatives of the students coming from broken families, or trying to get student permits and legal parent approval in official proceedings. Although it is not right to make a generalization, it has been found that it is more difficult to contact the parents of children coming from broken families compared to other families. In the literature, economic and psychological difficulties brought about by business life and their effects on these parents are emphasized as the reasons of these deficiencies in parents'

communication with the school. It is stated that the fragmented families in this situation are unable to find enough time to attend school due to economic concerns and working conditions.

Participants reported that a significant portion of children with broken families had behavioral problems such as being belligerent and aggressive, being introverted or highly extroverted, lacking anger control and tending to be abusive. In the literature, it was stated in previous studies that children whose psychological and physical and social needs are not met after the disintegration of the family can turn to violence and that the child can use a divorced family as a weapon against his environment.

According to the findings of the study, academic problems such as absenteeism, academic failure and inability to set a target for the future, social problems such as difficulty in communicating, developing negative attitudes towards the parents and their fellow student were more common in children coming from broken families. The results of this study support the findings, which may be deduced from the literature analysis, that "children from divorced families have problems in social, academic and personal fields compared to others, and that their relationship with their parents affects their commitment to life and enjoyment of life, thus shaping their future planning."

Finally, it was mentioned by participants that the lack of information sharing between institutions and within the institution itself, the problems of educators' approach to children of broken families and the inability to satisfy the need for counseling and guidance of children coming from broken families were the biggest problems.

GİRİŞ

Son dönemlerde yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel alanda yaşanan hızlı değişim, toplumsal yapıyı derinden etkilemekte sosyal bir kurum olan aile de bu değişimden etkilenmektedir. Haliyle bu değişimle birlikte aile kurumuyla birlikte süregelen ailenin yapısı, ekonomisi ve iletişimi gibi farklı alanlardaki sorunların geçmiş dönemlere kıyasla farklılaşması beklenebilir. Ailenin parçalanmasını, bu sorunlardan biri olarak ele alabiliriz. Ailenin parçalanması, çocukların yaşamını anne ve babası ile birlikte geçirmesinin önünde bir engel olarak görülebilir. Oysa doğal ve sağlıklı olanın bu çocukların yaşamını anne, babası ve bir bütün olarak ailesi ile birlikte geçirmesidir.

Bireyin psikolojik, fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel yönüyle bir bütün olduğu ve herhangi bir alandaki farklılığın diğer alanları olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyebileceği dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda parçalanmış aile çocuklarının karşılanamayan bazı ihtiyaçlarının onların eğitim hayatını ve sosyal yaşamını olumsuz etkilemesi, haliyle olası bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çocukları, akranları olan diğer öğrenciler gibi en iyi şekilde eğitmek ve topluma hazırlamak, tüm eğitim çalışanlarının görevi olmalıdır. Eğitim çalışanlarının, eğitim sürecinde parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde diğer çocuklarda yaşadıklarından farklı sorunlar yaşaması söz konusu olabilir. Bu araştırmanın konusunu parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde okullarda karşılaşılan sorunlar oluşturmaktadır.

Parçalanmış aile kavramı, alanyazında farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte Hacettepe Üniversitesi Nüfus Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Türk Sosyal Bilimler Derneği, parçalanmış ailenin tanımı konusunda ortak bir paydada buluşmuş görünmektedir. Bu kurumlar, genel anlamıyla ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle karı veya kocadan birinin ya da her ikisinin bulunmadığı yapıları, parçalanmış aile olarak nitelendirmektedir (Peker, 2001). Dolayısıyla ailenin parçalanması; ölüm, boşanma ve ayrılma olmak üzere üç ana şekilde gerçekleşmektedir.

Ölüm, aileyi parçalanmaya götüren bir dış etkidir. Aile bireylerinin kendi iradeleri dışında ortaya çıkan kişinin yaşamının sonlanması durumu olarak değerlendirilmektedir. Ölüm, ailenin bütünlüğüne ciddi ve kalıcı zararlar vermektedir (Sezai, 2002; akt. Şentürk, 2006). Dolayısıyla ebeveynlerin biri veya ikisinin kaybı sonucunda parçalanmış ailenin, iktisadi, toplumsal, kültürel ve ruhsal sıkıntılar yaşaması kaçınılmaz görülmektedir. Ayrılma yoluyla parçalanma; doğal afet, ekonomik sebep, aile içi geçimsizlik, toplumsal huzursuzluk, terör gibi nedenlerle aile fertlerinden birinin göçü veya evden ayrı yerde ikamet etmesi durumudur. Bu durum uzun ve kısa süreli olabilmektedir. Bunun yanında karı ve kocanın, geçinme ve anlaşmada sorun yaşadığı zamanlarda boşanma dışında evi terk etmesi de ailenin parçalanmasına sebep olan bir ayrılma çeşididir (Şentürk, 2006).

Boşanma hukuki, psikolojik ve sosyal yönleri olan bir süreç olup kanunlara dayanarak başlamış bir evliliğin tarafları olan karı-kocanın bir paydaşları kalmaksızın eğer varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak üzere mahkeme kararıyla bitirilmesine ve tarafların başkalarıyla tekrar evlenebilmesine imkân sağlayan hukuki bir işlemdir (Arıkan, 1996). Günümüzde ülke ve dünya gündemini meşgul eden önemli sorunlardan biri haline gelen ailelerin boşanma yoluyla parçalanması, son zamanlardaki araştırmaların

ortaya koyduğu sonuçlara bakıldığında artış göstermektedir (Alkan, 2014). Türkiye’de 2001 yılında 91 bin 994 olan boşanma sayısı 2005’te 95 bin 895; 2010’da 118 bin 568; 2015’te 131 bin 830 ve 2019 yılında ise 155 bin 047 olmuştur. Aynı yıllardaki kaba boşanma oranı ise sırasıyla şu şekilde belirlenmiştir: 2001 yılında 1,41; 2005’te 1,40; 2010’da 1,62; 2015’te 1,69 ve 2019 yılında ise 1,88 (TÜİK, 2020). Dolayısıyla son yıllarda Türkiye’de hem boşanan kişi sayısında hem de boşanma oranında genel anlamda sürekli bir artış söz konusudur.

Aile bütünlüğünün bozulması, anne ve babalar dâhil tüm aile bireylerini (Çeçen-Eroğul ve Dingiltepe, 2012) etkilese de bu durumdan şüphesiz en çok çocuklar etkilenmektedir (Erdim ve Ergün, 2016; Türkarlan, 2007; Şentürk, 2006). Dolayısıyla en büyük bedeli de çocuklar ödemektedirler (Öztürk, 2006). Aileler farklı şekillerde parçalanırken (ölüm, ayrı kalma, boşanma) her parçalanma da diğerlerinden farklı sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Çeçen-Eroğul ve Dingiltepe, 2012). Parçalanmanın aileye etkisi; parçalanma nedenine, gerçekleştiği zamana ve şekline göre değişmektedir (Bulut, 1983). Çocukların etkilenmesini belirleyen en önemli faktör, yaş olarak gösterilmektedir (Attepe, 2010). Bununla birlikte çocukların cinsiyetleri, yaşam şekilleri ve kişilik gibi özellikleri de bu durumdan farklı düzey ve şekillerde etkilenmelerine neden olmaktadır (Türkarlan, 2007). Şöyle ki erkekler sosyal çevresiyle daha az ilişki kurup, daha düşük benlik saygısı yaşarken (Maier ve Lachman, 2000), kız öğrenciler duygusal çöküntü ve depresyonu daha çok yaşamaktadırlar (Frost ve Pakiz (1990).

Aile sevgisine, rehberliğine, korumasına ihtiyaç duyan çocuğun ergenlik öncesi dönemde ailesinin parçalanması, çocuğu bu duygu ve olgulardan mahrum bırakabilecektir (Herdem, Bozgeyikli, 2013). Ailenin parçalanmasıyla anne ve babasından uzaklaşan çocuk, kendini yalnız, çaresiz, güçsüz ve korumasız hisseder. Yaşadığı problemlerin etkisine bağlı olarak çocuk, kendi yaşamının olumlu yönde gelişmesini sağlayacak aile desteğinden yararlanamaz duruma gelir (Şentürk, 2006). Bu durumun da doğal olarak çocuğun kişisel ve sosyal gelişimini, eğitimini olumsuz yönde etkilenmesi beklenebilir (Herdem ve Bozgeyikli, 2013). Nitekim araştırmalar öğrencilerin sosyal yaşamı gibi akademik başarısının da aile parçalanmasından olumsuz etkilendiğini göstermektedir (Lam, 2015; Coleman ve Glenn, 2010).

Çocuk, ergenlik öncesi dönemde olduğu gibi haliyle ergenlik döneminde de aile desteğine ihtiyaç duymaktadır. Fakat bu dönemde bireyler, kişilik oluşumu, benlik gelişimi gibi hassas süreçlerden geçtiği için görece daha farklı anlamda aile desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bireyin çevresine kendini kanıtlaması ve uyumu için ebeveynlerinin ya da diğer aile bireylerinin desteği gerekmektedir. Fakat parçalanmış bir aile, fonksiyon daralması ya da fonksiyon kaybı yaşadığı için çocuğun ihtiyaçlarını görece karşılayamaz duruma gelmektedir. Ailenin temelde biyolojik, psikolojik, eğitim, toplumsal, kültürel, ekonomik işlevleri vardır (Kır, 2011). Ailenin bu işlevlerini yerine getirememesi, ergenlerin bu dönemdeki gelişim ödevlerini tamamlamasını zorlaştıracaktır (Alkan, 2014). Bu zorluk, ergenlik dönemindeki çocuğun; sosyal, ruhsal ve eğitim yaşamında problemler yaşamasına neden olabileceği gibi; akademik başarısızlık, suça yönelme, gelecek kaygısı, güven duygusunda azalma, davranışsal ve sosyal sorunlar yaşamasına da neden olabilir. Aynı zamanda bu çocuklarda psikolojik bunalım, beraber yaşadığı ebeveynini suçlama ve ona karşı kötü davranma bu sebeple de evlilik ve çocuk sahibi olmaya karşı tavır geliştirme gibi psiko-sosyal problemler de ortaya çıkabilir (Erdim ve Ergün, 2016; Çeçen-Eroğul ve Dingiltepe, 2012). Parçalanmış aile çocuklarının, bütünlüğünü koruyan ailelerden gelen çocuklara kıyasla yasaklı madde ve alkol kullanımı daha fazladır ve okuldan kaçmaya daha yatkındırlar (Frost ve Pakiz, 1990). Bu öğrencilerin diğer öğrencilere oranla, sosyal çevresi ve öğretmenleriyle iletişimi zayıftır, daha fazla davranışsal ve ruhsal problemler yaşamaktadırlar (Lam, 2015).

Çocukların yaşadığı sorunların, eğitim hayatına ve okula da yansması söz konusu olduğundan eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin, parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde birtakım sorunlar yaşaması kaçınılmaz bir durumdur. Bu sorunlar; öğrenci kaynaklı akademik, sosyal ve davranışsal boyutta olabileceği gibi veli kaynaklı da olabilir. Eğitim-öğretim sürecinin en önemli aktörleri olan yönetici ve öğretmenler bu sorunlarla mücadele etmek ve sorunlara çözüm üretmek durumundadırlar. Nitekim Apaydın ve Gebizli (2017) okul yöneticilerinin öğrencilerin okul yaşamlarında, devamsızlık, derslere kendini verememe, ödev yapmama, öğretmenlerine karşı gelme sorunlar yaşadığını tespit etmiştir. Şahin (2013) ise sınıf öğretmenlerinin parçalanmış aileden gelen çocukların okul içi etkinliklere katılımının aile bütünlüğü olan öğrencilere nazaran daha düşük düzeyde olduğunu tespit etmiştir.

Alanyazın incelemesinde parçalanmış aile çocukları üzerine birçok araştırma yapıldığı görülmüştür. Yapılan araştırmalar incelendiğinde ise araştırmaların çoğunun bu çocukların yaşadığı ve sebep olduğu sorunların incelenmesine yönelik olduğu tespit edilmiştir (Akyol, 2013; Çamkuşu-Arifoglu, 2006; Meriç, 2007; Kuyucu, 2007; Pırtık, 2013; Lam, 2000; Bauserman, 2002; Jonsson vd. 2000; Gander ve Gardiner, 2004; Gyong ve Yun, 2004 vb.). Diğer taraftan parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde öğretmen ve

eğitim yöneticilerinin karşılaştığı problemleri, doğrudan konu alan çalışmalara gelince yurt dışında, Veinberga (2016), Lam (2015), Colpin vd. (2004), Santrock ve Tracy (1978), Epstein (1990) vb. alışmalar; Türkiye de ise Apaydın ve Gebizli (2017) ile şahin'in (2013) araştırmaları karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de okul yöneticisi ve ğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunları doğrudan konu alan araştırmaların sınırlı olduğu yorumu yapılabilir. Parçalanmış aile oranının artması dikkate alındığında, ğretmen ve eğitim yöneticilerinin karşılaştığı problemlere ilişkin olarak daha fazla bulguya ihtiyaç olduğu açıktır. Yaşanan sorunların neler olduğu, nasıl çözüldüğü ve çözülmesi gerektiğine ilişkin bulgular, öğretmenlerin hem hizmet öncesi hem hizmetiçi eğitimlerinde yararlı olabilir. Bunun dışında elde edilecek bulgular, Milli Eğitim Bakanlığının parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin önleyici tedbirler alması ve mevzuat değişiklikleri yapması için kaynak olabilir. Araştırmanın amacı, ortaöğretim yönetici ve ğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunları belirlemek ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler getirmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1)Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde yaşanan aile kaynaklı sorunlar nelerdir?
- 2)Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde yaşanan ğrenci kaynaklı sorunlar nelerdir?
- 3)Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde yaşanan kurumsal sorunlar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseninde yrtlmştir. Araştırmada incelenen durum, ortaöğretim yönetici ve ğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştıkları sorunlardır. Durum çalışmasının tercih edilme nedeni, durum çalışması yoluyla ortaöğretim yönetici ve ğretmenlerinin, parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin algıları, yorumları ve betimlemelerinin ortaya konulabileceği düşüncesidir. Bu düşüncenin temelinde de sosyal bilimlerde olay ve durumlarda salt bir gerçeklik yerine değişiklik arz eden algı ve yorumlar olması nedeniyle olay ve durumlara yönelik betimlemelerin önemli olmasıdır (şimşek ve Yıldırım, 2016).

Katılımcılar

Araştırma, 2018-2019 ğretim yılında Karaman ili merkezinde yrtlmştir. Karaman ilinin tercih edilme nedeni, bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızının Türkiye ortalamasına yakın olması (Türkiye kaba boşanma hızı: 1,75; Karaman kaba boşanma hızı: 1,68) ve birinci araştırmacının bu ilde görev yapması nedeniyle katılımcılara erişim kolaylığı olmasıdır. Katılımcıların belirlenmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu kapsamda 11 okul; Karaman'daki lise türünü oranını temsil edecek şekilde iki özel program ve proje uygulayan eğitim kurumu (proje okulu), dört anadolu lisesi ve beş mesleki ve teknik anadolu lisesi şeklinde belirlenmiştir. Belirlenen okullardaki psikolojik danışmanlar ve ğrenci işlerinden sorumlu müdür yardımcıları ise işlerinin doğası gereği parçalanmış aile çocuklarının sorunlarıyla daha çok karşılaştığı düşünüldüğünden araştırmaya dâhil edilmiştir. Öğretmenlerin belirlenmesinde farklı branşlardan ğretmen tercih edilmeye çalışılmış ve okul müdürü ile müdür yardımcılarında bilgi alınarak öğrencilerin sosyal ve özel konularıyla yakından ilgilenen öğretmenler seçilmiştir. Bir okulda psikolojik danışman olmadığı için katılımcı sayısı planlanandan bir eksik olmuştur. Sonuçta katılımcılar, 11 farklı ortaöğretim kurumunda çalışan 11 ğrenci işlerinden sorumlu müdür yardımcısı, 11 ğretmen ve 10 psikolojik danışman olmak üzere toplamda 32 ğretmen ve yöneticiden oluşmaktadır. Katılımcılarla ilgili bilgiler, katılımcıların gerçek isimleri gizlenerek kod adlarıyla aşağıda Tablo 1'de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 1.

Katılımcıların demografik zellikleri

Katılımcı Kod Adı	Cinsiyet	Görevi	Branşı	Öğretmenlikte geçirilen süre (Yıl)	Yöneticilikte geçirilen süre (Yıl)
Ali	Erkek	Öğretmen	Türk Dili ve Edebiyatı	1-5	-
Kerem	Erkek	Müdür Yardımcısı	Türk Dili ve Edebiyatı	21-30	6-10
Mustafa	Erkek	Öğretmen	İngilizce	11-20	-
Merve	Kadın	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	1-5	-
Filiz	Kadın	Öğretmen	Meslek Dersleri	21-30	-
Ahmet	Erkek	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	21-30	-
Şükrü	Erkek	Müdür Yardımcısı	Biyoloji	11-20	11-15
Kerim	Erkek	Müdür Yardımcısı	Meslek Dersleri	11-20	1-5
Olca	Erkek	Müdür Yardımcısı	Tarih	11-20	1-5
Almila	Kadın	Müdür Yardımcısı	Türk Dili ve Edebiyatı	6-10	1-5
Canan	Kadın	Öğretmen	Bilgisayar	6-10	-
Ramazan	Erkek	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	11-20	-
Fatma	Kadın	Müdür Yardımcısı	Meslek Dersleri	6-10	1-5
Ömer	Erkek	Öğretmen	Coğrafya	11-20	-
Devrim	Erkek	Müdür Yardımcısı	Coğrafya	21-30	16-20
Mehtap	Kadın	Öğretmen	Biyoloji	21-30	-
Ayşe	Kadın	Öğretmen	Tarih	1-5	-
Aybüke	Kadın	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	1-5	-
Adem	Erkek	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	6-10	-
Ayhan	Erkek	Müdür Yardımcısı	Coğrafya	11-20	1-5
Emine	Kadın	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	6-10	-
Kadir	Erkek	Öğretmen	Tarih	1-5	-
Kürşad	Erkek	Öğretmen	Türk Dili ve Edebiyatı	6-10	-
Mesut	Erkek	Öğretmen	Beden Eğitimi	11-20	6-10
Sinan	Erkek	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	6-10	-
Emre	Erkek	Öğretmen	Türk Dili ve Edebiyatı	6-10	-
Mehmet	Erkek	Müdür Yardımcısı	Tarih	21-30	11-15
Havva	Kadın	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	11-20	-
Ayçin	Kadın	Öğretmen	Türk Dili ve Edebiyatı	6-10	-
Hakan	Erkek	Müdür Yardımcısı	Türk Dili ve Edebiyatı	6-10	1-5
Canip	Erkek	Öğretmen	Meslek Dersleri	6-10	-
Melike	Ayla	Öğretmen	Rehberlik Öğretmeni	6-10	-

Verilerin Toplanması

Veriler, katılımcılardan özellikli bilgilerin toplanabilmesi aynı zamanda konunun dağılması için yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmıştır (Merriam, 2013). Görüşme sorularının ilk hali, alanyazın araştırmaları, uzman ve ilgililerin (bir akademisyen, bir okul müdürü, beş müdür yardımcısı, iki psikolojik danışman, iki öğretmenin) görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular, araştırmanın yapıldığı okullarda görev yapan iki öğretmenle pilot görüşme yapılarak test edilmiştir. Sonrasında sorular üzerinde gerekli küçük sayılabilecek düzenlemeler yapılarak sorulara son hali verilmiştir. Düzenlemeler sonucunda oluşturulan görüşme soruları son şekli katılımcılara sorulmuştur.

Görüşmeler için Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve ilgili okul müdürlüklerinden gerekli izinler alınmıştır. Sonrasında, katılımcılarla ön görüşme yapılmış, araştırmanın konusu hakkında hakkında bilgi verilmiş ve katılımcılardan görüşme için randevu alınmıştır. Görüşmeler, sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi adına görüşmenin yapıldığı saatteki uygunluk durumuna göre yönetici odası, psikolojik danışma servisi, proje odası ve öğretmenler odası gibi okulun çeşitli bölümlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 28 dakika sürmüş ve ses kayıt cihazıyla mp3 formatında kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Kayıt cihazına kaydedilen görüşmeler, katılımcılara ait sözel olmayan tepkilerin unutulmadan metne geçirilmesi amaçlanarak kısa süre sonra yazıya geçirilmiştir ve bu veriler toplamda 52 sayfadan oluşmuştur. Nitel araştırma yöntemiyle tasarlanan bu araştırmadaki veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. İlk olarak toplanan veriler kavramsallaştırılmıştır sonrasında ise bu kavramlar tema oluşturmaya uygun şekilde düzenlenmiştir. Düzenlenen kavramlara göre çalışılan konunun ve verilerin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla temalar oluşturulmuştur. Burada birbirine benzeyen verilerin aynı kavram ve temada birleştirilmesine özen gösterilirken aynı verinin başka temalarda kullanılmamasına dikkat edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Nitel araştırmada sonuçların tekrar etmesine değil; verilerin toplanma, kodlanma, temalara ayrılma ve sonuçlara yansıtma arasındaki tutarlılığa odaklanılır (Merriam, 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda katılımcıların ifadelerinde küçük telaffuz hataları düzeltme dışında bir değişikliğe gidilmeden, yorum yapılmadan doğrudan aktarılmıştır. İnanırcılığı sağlama adına ise katılımcı teyidi ve uzman incelemesine başvurulmuştur. Bu amaçla yazılı metin haline getirilen görüşme metinleri, 24 katılımcıya mail ya da sosyal ağlar aracılığıyla gönderilmiş ve 16 katılımcıdan kayıtların görüşmeleri yansıttığına dair geri bildirim alınmıştır.

Araştırmacıların Rolü

Birinci araştırmacı öncelikle verileri kodlamış ve geçici temaları oluşturmuştur. Sonrasında her iki araştırmacı bir araya gelerek kodları, geçici temaları ayrıca birinci araştırmacının konuya yaklaşımını ve konuyu yorumlama biçimini değerlendirmişlerdir. Kodlamalar ve temalar büyük oranda aynı kalsa da değerlendirmeden sonra temaların güncellenmesi ihtiyacı doğmuş olup bir alt tema tamamen kaldırılmış, iki ayrı alt tema ise bir alt tema altında birleştirilmiştir. Birinci araştırmacı, toplantı sonrasındaki değerlendirmelere göre analizlere devam etmiştir. İlerleyen dönemde araştırmacıların tekrardan bir araya gelerek bazı değerlendirmede bulunmuşlar ve araştırma bu değerlendirmeler doğrultusunda devam etmiştir. Şöyle ki tema ve alt temalar içeriği oluşturulurken katılımcıların ifadeleri birkaç husus dışında aynen korunmaya çalışılmıştır. Yazım yanlışları, söyleyiş hataları, katılımcının kimliğini açık edecek ifadeler, öğrenci ve okul isimleri düzeltilmiş veya yazıya geçirilmemiştir. Katılımcıların algılarını yansıtan söylemleri değiştirilmemiştir lakin yanlış ve eksik anlaşılmalara önüne geçme adına görüşmenin tamamı göz önüne alınarak araştırmacı tarafından gerekli görülen bazı küçük düzenlemeler yapılmıştır.

BULGULAR

Ortaöğretimde görev yapan yönetici ve öğretmenlerin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunların incelendiği bu araştırma kapsamında Karaman merkezde görev yapan 32 yönetici ve öğretmenle görüşülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla toplanan nitel verilerin analizi ve bulguları bu bölümde sunulmaktadır. Okurların daha kolay takip edebilmesi adına bulguların başlıklar başlıklar halinde verilmiştir.

Aile Kaynaklı Sorunlar

Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaşılan aile kaynaklı sorunlar, öğrenci velayetiyle ilgili sorunlar ve aile desteğinin yetersizliği temalarında birleştirilmiştir.

Öğrenci Velayetiyle İlgili Sorunlar: Katılımcılara göre, parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde velayetle ilgili olarak iki şekilde sorun yaşanmaktadır. Birincisi, ebeveynlerin ya da yakınlarının öğrenciyle görüştürülmesi, öğrenci izinleri ve resmi işlemlerde yasal veli onayı ile ilgilidir. Boşanma sonrasında

öğrenci velayetinin kimde olduğunun bilinmemesi ya da velayet dikkate alınmadan öğrencinin yakınlarıyla görüştürülmesi ve öğrenciye izin verilmesi; izin işlemini yapan ve görüşme izni veren katılımcılar için sorun oluşturmaktadır. Bu durumlarda, velayeti elinde bulunduran yakın, verilen izne itiraz edebilmekte ya da şikâyetle bulunabilmektedir. Ahmet, velayetle ilgili yaşadığı sorunu “...Bir gün akşam dayısı geldi biz de öğrenciye de sorarak izin verdik, gittiler. ...3-4 saat sonra çocuğun babası polisi aramış. Niye izin verdiğimi falan sordular. Çocuğun annesine ulaştık, sağ olsun dayıları çocuğu geri getirdi, amcalarına verdik. Orda şöyle bir hata yapmışız çocuğun velayet durumunu dikkate almadık. Aslında velayet durumunu biliyordum ama kimde olduğunu bilmiyordum, o benim adıma büyük bir eksiklikmiş, o an anladım.” şeklinde ifade etmiştir.

Öğrenci velayetiyle ilgili yaşanan sorunun ikincisi, sonuçlanmamış velayet davalarıdır. Yasal evlilikleri devam eden fakat fiilen ayrı yaşayan ailelerde çocukla ilgili alınacak kararlarda sorunlar yaşanabilmektedir. Ebeveynlerin çocukları düşünmekten ziyade diğer ebeveynle olan mücadelelerinde, çocukları bir silah olarak görebilmektedirler. Hakan, bu durumu “...mahkeme netleşmediğinden iki kişi de doğal olarak çocuk üzerinde hak sahibiydi. Baba, öğrencinin ve annenin haberi olmadan hatta öğrenci hiç istemediği halde e-devlet sistemi üzerinden çocuğun Konya’ya naklini istemiş ve sistem buna müsaade ediyordu....Anne, babasının çocuğu kaçırmakla tehdit ettiğinden bahsetti. Adamın amacı isteklerini kadına kabul ettirmek tabii.” şeklindeki açıklamalarıyla belirtmiştir.

Aile Desteğinin Yetersizliği: Aile kaynaklı yaşanan bir başka sorun parçalanmış aile çocuklarının velilerine ulaşmanın diğer ailelere göre daha zor olmasıdır. Yönetici ve öğretmenler, öğrenciyle ilgili rutin bir işlemde ya da olası sorun durumlarında parçalanmış ailesi olan çocukların veliyle irtibat kurmakta diğer velilerle olana göre daha fazla zorlanmaktadır. Ayrıca bu veliler, öğrencilerin eğitim sürecine yeterli desteği sağlayamamaktadır. Bu sebeple öğrencinin kontrolü azalmakta, öğrencinin yaşadığı sorunlara zamanında müdahale edilememekte, çözülemeyen sorunlar büyümekte, okul çalışanları sorunları çözmekte zorlanmaktadır. Katılımcılar bu sorunları, “...işte eğer aile parçalanmışsa öğrenciyle ilgilenen bir muhatap bulmak zor. Daha sorunun başında etkili bir müdahale etme imkânınız olmuyor. Bizim bu öğrencilerde yaşadığımız en önemli sorun bu, karşıda muhatap yok.” (Ayçin) ve “...Çocukların problemlerini çözme aşamasında ailenin desteğini ve yardımını göremiyoruz. Bu da okuldaki çok küçük bir sorunu büyütüyor.” (Mehmet) şeklinde ifade etmişlerdir.

Öğrencinin bir sorununun aileyle paylaşılması gerektiğinde bu kişinin öncelikle anne ya da baba olması beklenir. Parçalanmış ailelerde çocukla ilgilenen kişiler, bazen “sorunlu” diye nitelendirilebilecek ebeveynler olurken bazen de ebeveyn dışındaki üçüncü kişiler olabilmektedir. Her iki durumda da katılımcı eğitimcilerin, öğrenci sorunlarının çözümünde bu kişilerden yeterli desteği alamadıkları hatta bazı yakınların sorunun çözümüne engel oldukları durumlar söz konusudur. Bu durum Hakan tarafından “Anneyi arıyoruz, babası ilgileniyor diyor; babayı arıyoruz, annesi diyor. Sonra çocuktan çok daha sorunlu bir aileyle çıkıp geliyor. ... Hatta bazen de bizlere zararı oluyor...” şeklinde ifade edilmiştir.

Öğrenci Kaynaklı Sorunlar

Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaşılan öğrenci kaynaklı sorunlar; davranışsal sorunlar, akademik sorunlar ve sosyal sorunlar temalarında birleştirilmiştir.

Davranışsal Sorunlar

Davranışsal sorunlarla ilgili bulgular; saldırgan davranış sergileme, içe dönük veya ileri düzeyde dışa yönelimli olma, ailenin parçalanmış olma özelliğini suistimal etmek alt temalarında bütünleştirilmiş olup aşağıda açıklanmıştır.

Saldırgan Davranış. Katılımcılara göre, saldırgan davranışın iki nedeni vardır: dikkat çekmek ve öfke kontrolü eksikliği. Saldırgan davranışı, dikkat çekme isteğine bağlayan eğitimcilere göre; parçalanmış aileden gelen öğrencilerin bazıları, aile ilgisizliği ve aile şiddetinden dolayı dikkat çekmek, arkadaşlarına kendilerini kabul ettirmek ve böylelikle grup içerisinde ön plana çıkmak istemekte ancak bu isteklerini daha çok saldırgan tavır, kavga ve şiddetle gerçekleştirme yoluna gitmektedirler. Dolayısıyla bu durum da okul ve sınıf düzeninin sağlanmasına zorluk olarak okula yansımaktadır. Katılımcılar bu sorunu, “Ailesinden gereken ilgiyi göremeyen çocuklar sınıfta bulunduğu ortamda sivrilerle dikkat çekmeye çalışıyor. Arkadaşlarıyla arasındaki sorunları genelde kendileri çözmeye çalışıyorlar, ee bu da genelde kavgayla bitiyor. Aslında benimle ilgilenen ben de buradayım, beni görün demeye çalışıyorlar.” (Aybüke) ve “...Öğrencide kendini arkadaşlarına kabul ettirmeye yönelik asi, agresif davranışlar olabiliyor. Ailesinden gördüğü ortamı arkadaşlarına, okula yansıtıyor.” (Ali) şeklinde ifade etmişlerdir.

Saldırgan davranışı, öfke kontrolü eksikliğine bağlayan eğitimciler göre; ailesinde geçimsizlikler yaşanan özellikle de şiddete tanık olan ya da maruz kalan çocukların, öfkelerini kontrol edememeleri, basit diye tanımlanabilecek durum ya da olaylarda ani ve aşırı tepkilerde bulunmaları söz konusudur. Bu tepkiler; kavga etme, arkadaşına vurma, küfretme ya da kötü söz söyleme şeklinde sınıfta, atölyede ya da okulun diğer bölümlerinde yaşanabilmektedir. Öğrencilerin öfkelerini kontrol edememesinden dolayı sorun yaşadığını ve/veya tedirgin olduğunu belirten katılımcının görüşü şu şekildedir: “... bir sinirleniyor, hiç tahmin etmediğimiz şekilde arkadaşlarına bir dalmış, böyle 5 öğrenciyi dövmüş, kırmış geçirmiş sinirden. ... Bir de bu olay atölyede [metal teknolojileri atölyesi] oluyor. Allah muhafaza eline geçirdiği delici bir şeyle birine ciddi bir şey de olabilirdi.” (Canip).

İçe Dönük veya İleri Düzeyde Dışa Yönelimli Olma. Katılımcılara göre parçalanmış aile çocuklarının çoğunda iki zıt davranış örneği gözlenmektedir: Bir kısmı, içine kapanıkken diğer kısmı ise ileri düzeyde dışa yönelimli davranışlar sergileyebilmektedir. Birinci kısımdakilerde kendini arkadaşlarından ve çevresinden soyutlama ile depresyon durumları görülürken ikinci kısımdakilerde ise arkadaşlarıyla geçinememe, umursamazlık, şımarıklık, hırçınlık, etrafını rahatsız etme, çok hareketlilik gibi davranışlar görülmektedir. Araştırmaya katılan eğitimcilerin büyük bölümünün özellikle dikkat çektiği bu konuya katılımcılar “... Birincisi, içine kapanık yaşıyor. Kendini arkadaşlarından, sınıftan soyutlayabiliyor. ...ikinci tip ise çok hareketli oluyor. Ben çocuğun şöyle düşündüğünü hissediyorum bazen: “Hayat bana bunu yaptı, bende bunun intikamını sizden alıyorum.” (Kadir) ve “...Bir tanesi vurdumduymaz, artık acısına alışmış hatta bunu kullanıyor. Diğeri ise bu yarasının farkında ama içini öyle kolay açamıyor, içine atıyor, bir hem sosyal alanında hem de sınıfta bir köşeye çekiliyor.” (Canan) şeklindeki ifadeleriyle dikkat çekmişlerdir.

Ailenin Parçalanmış Olma Özelliğini Suistimal Etmek. Katılımcılardan edinilen verilere göre parçalanmış aile çocuklarının bazılarında ailesinde yaşanan sorunları suistimal etme, lafazanlık yapma, kendilerini acındırma, olumsuz davranışlarının çevresi tarafından kabul göreceğini düşünme gibi durumlar görülmektedir. Bu yöntemlerle isteklerini yaptırma ve sorumluluktan kaçma yoluna gitmektedirler. Öğrencilerin bu yöntemlerle kazanım sağlamaları durumunda davranışlarını tekrarladıkları ve bunun devamında öğrencinin davranışında sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Katılımcılara ait “...üstüne durumunu kullanarak “Felek vurdu bir de siz vurmağın hocam.” imasıyla ek notlar isteyebiliyorlar.” (Emre), “...çünkü çocuklarda bilinçaltında şöyle bir düşünce gelişmiş olabilir: Biz ne yaparsak yapalım zaten hoş görülüyor.” (Sinan) ve “...Bunlar ne yapıyor, ağlıyor, sızlıyor, sadece soruna takılıyor. Sorunu çözme adına eyleme geçmiyor.” (Ayşe) şeklindeki ifadeler sorunu ortaya koymaktadır.

Kimi katılımcılar ise özellikle yetiştirme yurtlarında barınan bazı öğrencilerin idari mercilerin kendilerine olan desteğini kullandıklarını ve şikâyet kültürü edindiklerini belirtmektedir. Aynı zamanda katılımcı eğitimcilerin idari kurumlardan kendilerine baskı yapılacağı kaygısı taşıdıkları anlaşılmaktadır. Bu durumdan yakınan bir katılımcının ifadesi şu şekildedir: “Şikâyet kültürüne çok alışmışlar, en küçük bir şeyde valiliğe şikâyete gidiyorlar. Vali, onlarla ilgilendiği için bunu size karşı çok iyi kullanırlar. Çok doğru yaptığınız bir durumda size oradan baskı gelebiliyor.” (Mehmet)

Akademik Sorunlar

Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde yaşanan öğrenci kaynaklı akademik sorunlar; devamsızlık, akademik başarısızlık, hedef belirleyememe alt temalarında bütünleştirilmiş olup aşağıda açıklanmıştır.

Devamsızlık. Parçalanmış aile çocukları, genel itibarıyla diğer öğrencilere göre daha fazla devamsızlık yapmaktadır. Öğrenciyle ilgilenen birinin olmaması, ailede yaşanan sorunlar, öğrencinin sabit değil farklı yerlerde barınması ve bu sebeplerle ortaya çıkan kontrol eksikliği devamsızlık nedenleri arasındadır. Katılımcılar bu durumu, “Eğer anne baba ayrı ya da anne baba arasında geçimsizlik varsa öğrenci her hafta farklı bir yerde kalıyor mesela. ...Özellikle okula gelmede bir düzensizlik söz konusu oluyor.” (Şükri) ve “Bir süre sonra okula gelmemek tatlı geliyor. Arkasını arayan biri olmayınca da bunu alışkanlık haline getiriyor.” (Almila) şeklinde ifade etmişlerdir.

Devamsızlık konusunda katılımcıların yaşadığı asıl sorun, öğrencilerin devamsızlık sınırını aştığı durumda yaşanmaktadır. Ortaöğretim öğrencileri, ilgili yönetmeliğe göre özürsüz 10, özürlü (doktor raporu, izin, sevk) 20 gün toplamda ise 30 gün okula gelmemeleri durumunda sınıf tekrarına kalmaktadır (MEB, 2013). Yönetmeliğe göre, sınırı aşan öğrencilerin devamsızlığının e-okul sistemine işlenip sınıf tekrarına bırakılması gerekmektedir. Fakat ilgililer, parçalanmış aile çocuklarının hikayesini ve devamsızlık nedenlerini bildikleri için genellikle öğrencilerin devamsızlıktan sınıfta kalmamaları için inisiyatif kullanmaktadırlar. Bu durumda, mevzuat gereği öğrencilerin sınıf tekrarına bırakılması ile devamsızlık

nedenleri göz önüne alınarak bir üst sınıfa geçirilmesi arasında ikilem yaşanmaktadır. Mevcut yönetmelikler ile öğrencilerin özel durumları arasında seçim yapmanın getirdiği vicdani muhasebe durumu, araştırmanın katılımcılarından olan müdür yardımcısının “Çocuğu kazanmakla kaybetmek arasındaki çizgiyi ayırmak için günlerce uğraştığımız oldu, biliyor musun? Vicdani boyut bizi yasal olmayan bir işi yapmamıza zorluyor, çünkü çocuğun sorunlarını biliyoruz görüyoruz, görmezden gelemeyiz de.” (Hakan) şeklindeki ifadesinde kendini göstermektedir.

Devamsızlık sınırını aşan öğrencinin sorunları ve devamsızlık nedenleri değerlendirip bir üst sınıfa geçirilmesi yönünde karar verilmesi halinde okul yöneticilerinin sorun yaşama ihtimali vardır. Bu konuda okula yetki tanınması gerektiğini düşünen Ayhan’ın değerlendirmesi şu şekildedir: “Aslında ben sisteme kızıyorum, madem böyle bir durum var, elimin daha kuvvetli olmasını isterim. Okul yönetimine ya da öğretmenler kuruluna yetki verilsin, inisiyatif kullanabileyim.”

Akademik ve Mesleki Hedef Belirlemede Zorlanma. Katılımcılara göre, parçalanmış aile çocukları, planlama yapmada, akademik ve mesleki hedef belirlemede zorlanmaktadır. Öğrenciler, ailevi ve ekonomik sorunlar nedeniyle daha kısa vadeli hedeflere odaklanmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların, gelecek kaygısı taşımayan öğrencilerle kurallara uyma, derse katılım, sorumluluk alma, ders çalışma ve motivasyon konularında sorun yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları sorunları, “...Bir de bu öğrencilerin uzun süreli hedefleri yok. Çünkü çocuk günü kurtarmaya çalışıyor. ...işte bunlardan dolayı öğrenci okulda kurallara uymuyor, sorumluluk almıyor.” (Adem) ve “...gelecek planlaması diye bir dert yok. Çocuğu derse katmamız çok zor oluyor. ...bizde de bir yulgnluk, isteksizlik oluyor.” (Ayçin) şeklinde yansıtmışlardır.

Akademik Başarısızlık. Katılımcı eğitimcilere göre, parçalanmış aileden gelmek, bazı öğrencilerin psikolojik sorun, ev düzensizliği, aile içi geçimsizlik, aile disiplinsizliği, farklı kişi ve yerlerde barınma, dersten ziyade farklı önceliklerinin olması gibi nedenlerden dolayı akademik başarısızlık riskini artırmaktadır. Bu, parçalanmış aileden gelen çocukların akademik olarak başarılı oldukları değil, parçalanmış aileden gelen öğrencilerden akademik olarak başarılı olmak isteyenlerin çabalasa bile yaşadıkları sorunların başarılı olmalarını engelleyebilmesinin okullarda sorun oluşturabildiği anlamına gelmektedir. Bu öğrencilerin, olması gereken seviyeden daha düşük başarı göstermesi ve katılımcıların sorunun çözümü noktasında zorlanmaları; katılımcı eğitimcileri üzmemekte, katılımcıların motivasyonlarını düşürmekte ve okula daha isteksiz gelmelerine sebep olmaktadır. Katılımcıların, “Ama nedenler belirli ve çok da bir şey yapamıyoruz. Bu durum beni üzüyor, istediğim şey onları derslerine yönlendirebilmek ama olmuyor çoğu zaman.” (Aybüke) ve “... Kendimizi sorguluyoruz, okulda hatta evde bile daha negatif oluyoruz. Ertesi gün sınıfa gelirken şey oluyor oluyor, hani ayakların geri gitmesi durumu var ya...” (Ali) şeklindeki ifadeleri, içinde buldukları durumu hissettirmektedir.

Sosyal sorunlar

Araştırmanın bulgularına göre parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde öğrenci kaynaklı sosyal sorunlar yaşanmaktadır. Bunlar; iletişim kurmada zorlanma, sorun yaşadığı ebeveyn ya da bu ebeveynlerin hemcinslerine karşı olumsuz tutum geliştirme alt temalarında bütünleştirilmiş olup aşağıda açıklanmıştır.

İletişim Kurmada Zorlanma. Katılımcılara göre, parçalanmış aile çocuklarının önemli bir kısmı, arkadaşlarıyla olan iletişiminde çok fazla sorun yaşamazken yönetici ve öğretmenlerine karşı kendini kapatmaktadır. Hal böyle olunca katılımcı eğitimciler, sınıf ve okulundaki bu öğrencilere ulaşmakta güçlük çekmekte, onların sorunlarını ve ihtiyaçlarını öğrenememekte ya da geç öğrenmektedir. İhtiyacı olduğu halde bu öğrencilere ulaşamaması, öğrencinin sorunlarının daha da büyümesine ve çözülmez bir hal almasına neden olmaktadır. Bazı katılımcılar, iletişim sorunu hakkındaki görüşlerini şu şekilde açıklamışlardır: “Bu öğrencilerden bazıları kendini kapatıyor, çocuğa yaklaşmaya çalışıyorsun çocuk yine kapatıyor kendini.... Çocuğun duygularını, düşüncelerini anlamayınca haliyle problemi çözmeniz zorlaşıyor, hatta bazen imkânsız olabilir. (Mustafa), “...bu çocuklar nasıl yardım isteyeceklerini de bilemiyorlar bizden. İletişim kurmakta güçlük çekebiliyorlar.” (Canan)

Beklenen duruma karşı nasıl tepki verileceğini katılımcı görüşlerinde bulmak mümkündür. Katılımcı ifadelerinden, katılımcıların iletişim sorunu yaşayan öğrencilerle özel olarak ilgilendikleri ve kendilerine has taktik geliştirdikleri görülmektedir. Katılımcıların iletişim kurma ve öğrencilere ulaşmada büyük oranda başarılı oldukları, katılımcıların “... Teneffüste o katta olacaksın, günlük geldi, gelmedi takip edeceksin, dersine giren hocalarla konuşacaksın bunu da her biri için yapacaksın. Bunu iyi yaparsan çocuk bir noktadan sonra sana teslim oluyor. Geliyor, durumu izah ediyor, anlatıyor.” (Almila) ve “İlk defada iletişim kuramadım diye bırakmam. ... gibi sorular sorduktan sonra çocuk zamanla kendini açıyor, dökülüyor zaten hocam.” (Kürşad) şeklindeki görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Sorun Yaşadığı Ebeveyn veya Bu Ebeveynlerin Hemcinslerine Karşı Olumsuz Tutum Geliştirme. Ailesinde parçalanma veya şiddetli geçimsizlik olan bazı öğrenciler, yaşadıkları olaylardan dolayı anne-baba ya da sorun yaşadığı ebeveynle aynı cinsiyette olanlara/öğretmenlere karşı olumsuz tutum geliştirmektedirler. Bununla birlikte sorun yaşadığı kişinin cinsiyetine karşı nefret besledikleri diğer cinsiyete daha yakın davranabildikleri anlaşılmaktadır. Bu durumla, aile içi şiddete maruz kalan ya da tanık olan öğrencilerde daha çok karşılaşılmaktadır. Söz konusu sorun, “kız/erkek arkadaşıyla kavga etme, geçinememe ya da kız/erkek arkadaşına fazla yakın durma; öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre mesafeli yaklaşma ya da kendini öğretmenlerine daha yakın/uzak hissetme” şeklinde okul hayatına da yansımaktadır. Katılımcılara bu durumu, “Onu öteleyemezsin, seni kendine yakın görmüş, yani onun hayatına bir negatiflik sokmaman için de çabalaman gerekiyor, zor bir durumu benim için.” (Canan), “...Tüm bunlar çocuklarda anne figürüne ve kadınlara karşı bir ön yargı oluşmasına sebep olmuş.” (Kürşad) ve “Babadan nefret eden, “Babam ölse kurtulsak.” diye beddualar yazan... Ben sınıf rehberlik derslerinde bu hikâyeleri duyunca çok üzülüyorum, bazen kendimi zor tutuyorum ağlamayayım diye.” (Ayçin) şeklinde ifade etmektedirler.

Kurumsal Sorunlar

Kurumsal sorunlar; kurumlar arası bilgi paylaşımı eksikliği, kurum içi bilgi paylaşımı eksikliği, eğitimcilerin parçalanmış aile çocuklarına yaklaşım sorunları ve okulların psikolojik danışman eksikliği temalarında birleştirilmiştir.

Kurumlar Arası Bilgi Paylaşımı Eksikliği. Katılımcılara göre, mevcut MEB e-okul sistemi aracılığıyla öğrencinin eğitim gördüğü okula ulaşması gereken bilgiler, öğrencinin bir önceki okulu tarafından sisteme büyük çoğunlukla işlenmemekte, eksik işlenmekte ya da güncellenmemektedir. Aynı zamanda bu bilgilerin parçalanmış aile çocukları ve onların sorunlarını öğrenmek için yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu bilgiler resmi veriler üzerinden oluşturulmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin hukuki boşanmaları dışında ayrı yaşamaları ve ailede yaşanan şiddetli geçimsizliklere ulaşma imkânı yoktur. Katılımcılar bu durumu “... Bunlar bize eski okulundan gelse tabii ki çocuğa yaklaşımımız açısından çok çok iyi olur. ... Tabi kriz yaşanmış oluyor önleyici tedbirde geç kalmış oluyoruz.” (Kerem) ve “...ama şiddetli geçimsizlikten anne baba evi ayırmış, resmi boşanma olmamış ise onu bilemiyoruz.” (Emine) şeklinde açıklamaktadırlar.

Öğrencinin alt kademe eğitim kurumlarında yaşadığı sorunlar, sınıf ve rehberlik öğretmenlerinin görüşü, çocuğun velayet durumu, ailenin parçalanma sürecini nasıl atlattığı vb. bilgilerin ortaöğretim kurumlarına ulaştırılmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Böylelikle okul yönetimi ve öğretmenler zaman kazanacak ve sorunları daha iyi tespit edip bu sorunlara etkili çözümler üretebileceklerdir. Bu duruma Canan, şu ifadelerle dikkat çekmiştir: “Atıyorum çocukta bir sorunla karşılaştık. Elimizde geçmiş yıllara ait öğretmen görüşü olsa babası öldüyse süreci nasıl atlattığı, ailede boşanma olmuşsa çocuğa etkileri nasıl oldu, çocuk içine mi kapandı agresif bir kimliğe mi büründü... Biz bunları bilsek bugünkü davranışlarını, tepkilerini daha iyi yorumlamaz mıyız?”

Kurum İçi Bilgi Paylaşımı Eksikliği. Katılımcı görüşlerinden, araştırmaya konu olan ortaöğretim kurumlarında parçalanmış aile çocuklarıyla ilgili verilerin toplandığı ancak kurum içinde okul yönetimi, sınıf rehber öğretmeni, ders öğretmeni ve rehberlik öğretmeni arasında sistemli bir bilgi paylaşımının olmadığı ya da yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Bilgilerin özellikle ders öğretmenleriyle paylaşımı konusunda ciddi eksiklikler olduğu görülmektedir. Öğrencinin aile durumunu ve sorunlarını bilmeyen katılımcılar, zaman zaman hataya düşebilmekte ve öğrencinin sınıf içinde, arkadaşlarının yanında üzülmesine sebebiyet verecek davranışlarda bulunabilmektedir. Katılımcılar bu sorunları, “...bilgileri topluyoruz ama öğretmenlerle paylaşılmıyor, bu hususta eksikliklerimiz var.” (Sinan) ve “...Dersine girdiği diğer 7-8 sınıftaki öğrencilerle alakalı detaylı bilgiye sahip olduğunu düşünmüyorum.” (Canan)

Kurum içi bilgi paylaşımı eksikliğiyle ilgili bir diğer sorun da paylaşımın zamanında yapılmamasıdır. Eğitim öğretim yılının başlarında toplanan bilgilerin zamanında ilgililerle paylaşılmayıp arşivleme için eğitim yılının sonunda okul idaresine teslim edildiği bir katılımcının (Sinan) şu: “... O dosyanın içinde de parçalanmış aile çocuklarının bilgisi var. Sene sonunda, biz o formların doldurularak okul idaresine teslim edilmesini sağlıyoruz. ... bilgiler senenin başında toplanır.” ifadesiyle açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Eğitimcilerin Parçalanmış Aile Çocuklarına Yaklaşım Sorunları. Farklı yaşantıları olan, karmaşık sorunlar yaşayan, hayatlarında farklı riskler barındıran bu öğrencilerin hayatlarına dokunabilmenin ve onlara yardımcı olabilmenin bir profesyonellik ya da eğitim gerektirdiği kesindir. Katılımcı eğitimciler, bu çocuklara nasıl yaklaşılacağı ve onların sorunlarına nasıl çözüm üretileceği konularında kendilerini yeterli

görmemektedirler. Deneyime dayalı olarak bir tepki verdiklerinde hata yapma endişesi taşımakta daha profesyonel bir yaklaşım geliştirmek için eğitim almaları gerektiğine inanmaktadırlar. Katılımcılar bu düşüncelerini, "... *"Ben biliyorum, tecrüben var."* Yok efendim, *"Eğitime ne gerek var?"* olayına girmeye hiç gerek yok." (Ayhan) ve *"Tecrübeyle elde edindiğimiz bazı yöntemlerimiz var, doğru. Onlarla idare ediyoruz işte. Bazen kaş yapacağız derken göz de çıkarabiliriz ama. Bu konuda mutlaka, kesinlikle, burayı vurguluyorum bak hocam, eğitime katılmamız."* (Mehmet) şeklinde ifade etmektedirler.

Veriler analiz edildiğinde, katılımcı öğretmen ve yöneticilerin lisans eğitimlerinde doğrudan parçalanmış aile çocuklarına özel bir eğitim almadıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin parçalanmış aile çocuklarına özel bir eğitim almadıklarını şu iki alıntı göstermektedir: *"...Kendi adıma konuşayım: Bu çocuklarla ilgili fakültede eğitim almadık. ..."* (Kerim), *"Geçen yıllarda parçalanmış aile çocuklarına nasıl davranmalıyız gibi bir konuyla ilgili seminer vardı. Galiba Karaman'dan az kişi katılabildi. Bunun gibi benzeri seminerler verilmeli ama hocam bu seminere herkes dâhil edilmeli. Ulusal olmasına da gerek yok, mahalli de olabilir."* (Kürşad)

Okulların Psikolojik Danışman Eksikliği. Katılımcı görüşlerine göre ortaöğretim kurumlarında psikolojik danışman eksiklikleri vardır. Bazı okullarda psikolojik danışman bulunmazken bazılarının da norm kadroları yetersizdir. Psikolojik danışmanı bulunmayan okullara haftanın belirli günlerinde başka okullardan psikolojik danışman görevlendirilmektedir. Psikolojik danışmanın hiç olmadığı ya da yetersiz olduğu okullarda rutin ve resmi işler yapılmakta fakat öğrencilerin sorunlarıyla yeteri kadar ilgilenilememektedir. Katılımcıların konu hakkındaki açıklamaları şu şekildedir: *"...Rehber öğretmenlerin sayısının çok az olduğunu düşünüyorum. Türkiye genelini bilemem ama Karaman için şunu biliyoruz rehber öğretmenleri olmayan okullar var ya da yetersiz rehber öğretmen."* (Kadir) ve *"Yok hocam bizim rehber öğretmenimiz. Dışardan görevlendirme gelir bize o da haftanın iki günü. Tabi öğrenciyi ne kadar tanıyacak, 360 civarındaki öğrenciye nasıl yetecek?"* (Kerim)

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştığı sorunları belirleyerek sorunları gidermeye yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlayan bu çalışmada sorunlar; aile kaynaklı sorunlar, öğrenci kaynaklı ve kurumsal sorunlar olarak üç ana temada ele alınmıştır. Aile kaynaklı sorunların, öğrencinin velayeti ile sorunlar ve öğrencinin eğitiminde aile desteğinin yetersizliği sorunları olduğu tespit edilmiştir. Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde velayetle ilgili olarak iki şekilde sorun yaşanmaktadır. Birincisi, boşanma sonrasında öğrenci velayetinin kimde olduğunun bilinmemesi ya da velayet dikkate alınmadan öğrencinin yakınlarıyla görüştürülmesi ve öğrenciye izin verilmesi; izin işlemini yapan ve görüşme izni veren eğitimciler için sorun oluşturmaktadır. Öğrenci velayetiyle ilgili yaşanan sorunun ikincisi, sonuçlanmamış velayet davalarıdır. Yasal evlilikleri devam eden fakat fiilen ayrı yaşayan ailelerde çocukla ilgili alınacak kararlarda sorunlar yaşanabilmektedir. Ebeveynler, çocukları düşünmekten ziyade diğer ebeveynle olan mücadelelerinde, çocukları bir silah olarak görebilmektedirler

Araştırmalar, velayetle ilgili sürecin oldukça stresli yaşandığını ve boşanmanın en dramatik dönemi olduğunu çünkü bu dönemde ziyaret kuralları ve çocuğun bakımıyla ilgili yüklenilmesi gereken görevler gibi konularda sorunlar yaşandığını, ayrıca ebeveynlerin çocuklarını bir diğerine karşı kullandıklarını göstermektedir (Amato, 1991; Rendall, vd., 2001). Araştırmalar ayrıca boşanmanın ardından ebeveynlerin velayet konusunda uzlaşmadığını ve bu durumun da çocukları olumsuz anlamda etkilediğini ortaya koymaktadır (Bauserman, 2002). Bu araştırma ise çocuğun velayeti ve ziyareti ile ilgili yaşanan sorunların, okula kadar gelerek eğitimcilerde de sorun yarattığını göstermektedir.

Aile kaynaklı yaşanan bir başka sorun ise öğrencilerin eğitim sürecine yeterli desteğin sağlanamaması ve parçalanmış aile çocuklarının velilerine ulaşmanın zor olmasıdır. Bu sebeple öğrencinin kontrolü azalmakta, öğrencinin yaşadığı sorunlara zamanında müdahale edilememekte, çözülemeyen sorunlar ise büyümektedir. Erdoğan ve Demirkasımoğlu (2010) okul ile veli iletişimde yaşanan bu yetersizliklerin sebebini, çalışan tek ebeveynlere bağlamaktadır. Onlara göre, bu durumun nedeni, tek ebeveynlerin ekonomik kaygılardan ve çalışma şartlarından zaman bulup okula yeteri kadar gelememeleridir. Laver ve Laver (1991) ise yaşanan sorunu, velayetin çoğunlukla annede kalması, velayeti alan annelerin ruhsal, ekonomik, sosyal vb. sıkıntılardan çocuklara yeterli vakit ve enerji ayıramamasına bağlamaktadır (Akt. Öngider, 2013). Hatun (2012) da öğrencilerin eğitim sürecine yeterli desteğin sağlanamamasını, çocuğun birlikte yaşadığı ebeveynin çalışmak zorunda olması ve iş yaşamının getirdiği psikolojik zorluklarla ilişkilendirmektedir.

Araştırmaya göre, parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaşılan saldırgan davranışın iki nedeni vardır. Bunlar, dikkat çekme ve öfke kontrolü eksikliğidir. Parçalanmış aileden gelen öğrencilerin bazıları, aile ilgisizliği ve aile şiddetinden dolayı dikkat çekmek, arkadaşlarına kendilerini kabul ettirmek ve böylelikle grup içerisinde ön plana çıkmak istemekte ancak bu isteklerini daha çok saldırgan tavır, kavgaya ve şiddetle gerçekleştirme yoluna gidebilmektedir. Avcı (2010) da elde edilen bulguya benzer şekilde tek ebeveynle yaşayan ve kendisine ilgisiz, sevgisiz davranıldığını düşünen öğrencilerin diğerlerinden daha fazla saldırgan davranışlar sergilediği bulgusunu elde etmiştir. O'na göre, parçalanmış ailelerde, anne-babadan birinden mahrum olmak çocuğun şiddete yönelmesinde önemli bir etkidir. Şentürk (2006) de ailenin parçalanmasıyla psikolojik ve fiziksel ve sosyal ihtiyaçları karşılanmayan çocukların şiddete yönelebildiklerini ifade etmektedir. Dolayısıyla ailenin parçalanması çocukta saldırgan davranış riskini artırabilmekte ve bu durum da okula sorun olarak yansımaktadır denilebilir.

Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaşılan öğrenci kaynaklı davranışsal sorunlardan bir tanesi, saldırgan davranıştır. Katılımcılar saldırgan davranış, dikkat çekme isteğine ya da öfke kontrolü isteğine bağlamışlardır. Araştırmalar, katılımcıların öfke kontrolüyle açıklamalarını doğrulamakta, parçalanmış aileden gelen çocukların daha öfkelerini daha az kontrol edebildiklerini göstermektedir (Pırtık, 2013; Spielberger ve Culbertson, 1991; Akt. Çeçen-Eroğul ve Dingiltepe, 2012). Fiyakalı (2008), öğrencilerin öfkelerini kontrol edememesi ve çevreye ifade tarzlarının, ebeveynlerinin tutumlarıyla ilişkili olduğuna değinmiştir. Ailede şiddete şahit olma ya da maruz kalma ile öğrencilerin öfkelerini kontrol edememesi ve davranışıyla çevresine yansıtması arasındaki bağlantı bu bağlamda değerlendirilebilir. Aynı durum dikkat çekme davranışı için de geçerlidir. Parçalanmış ailelerin ebeveynlik davranışları, çocuklarda saldırganlık, kaygı, gelişimsel bozukluk, okula devamsızlık, kötü alışkanlıklar ve dikkat çekme davranışları gibi bazı davranış sorunları olarak kendini göstermektedir (Gyoung ve Yun, 2004). Bu davranışlar da okullarda eğitimcilerle çözülmesi gereken sorun olarak dönmektedir.

Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından birisi, parçalanmış aile çocuklarının bir kısmının, içine kapanık davranış sergilerken bir kısmının ileri düzeyde dışa yönelimli davranışlar sergileyebilmeleridir. Bu durum da parçalanmış ailelerin ebeveynlik davranışlarının bir sonucu olabilir (Gyoung ve Yun, 2004). Sonuçta içine kapanık davranış da, dışa dönük davranış da dikkat çekmek amacıyla yapıyor olabilir. Öztürk (2006), çocukların ebeveyninin boşanmasından kendini sorumlu tutması, depresyon ve hiçbir şey olmamış gibi davranma davranışlarından bahsetmektedir. Buna göre, depresyon ve suçluluk tepkisi, içe dönük; boşanmayı reddetme, umursamaz, rahat davranışlarda bulunma halinin nedeni olarak açıklanabilir. Benzer şekilde Gander ve Gardiner (2004) de ebeveynlerinin boşanması durumunda çocukların, kendini suçlu görme ya da tam tersi hiçbir şey olmamış gibi davranma tepkilerine değinmiştir (Akt. Akyol, 2013). Bu nedenle, içe dönük veya ileri düzeyde dışa yönelimli olma şeklinde ortaya çıkan davranışlar, çocuğun yaşadıklarına verdiği normal ve beklenebilir tepkiler olarak düşünülebilir. Bunun normal ve beklenebilir olduğunu bilmek de okulda yönetici ve öğretmenlerin öğrenciye karşı daha kontrollü, daha sabırlı ve daha destekleyici olmasını sağlayabilir.

Katılımcılardan edinilen verilere göre parçalanmış aile çocuklarının bazılarında ailesinde yaşanan sorunları suistimal etme, lafazanlık yapma, kendilerini acındırma, olumsuz davranışlarının çevresi tarafından kabul göreceğini düşünme gibi durumlar görülmektedir. Özellikle yetiştirme yurtlarında barınan bazı öğrencilerin idari mercilerin kendilerine olan desteğini kullanmakta ve şikâyet kültürü edinmektedirler. Bununla birlikte eğitimciler idari kurumlardan kendilerine baskı yapılacağı kaygısı taşımaktadırlar. Türkaslan (2007), elde edilen bulguları destekleyen şekilde, çocuğun boşanmış bir aileden olmayı çevresine karşı bir silah gibi kullanabileceğine dikkate çekmekte, çocuğun yerli yersiz isteklerinin yerine getirilmesinin doğru olmadığını, boşanma sonrası etkileri azaltmadığını belirtmektedir. Bu, okulda öğrenciye acımak, sorumluluklarını yerine getirme noktasında taviz vermek yerine, öğrenciye destek olmak ancak sorumluluklarını mutlaka yerine getirmesini istemek anlamına gelmektedir.

Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde yaşanan öğrenci kaynaklı akademik sorunlardan bir tanesi; parçalanmış aile çocuklarının, genel itibarıyla diğer öğrencilere göre daha fazla devamsızlık yapmalarınıdır. Ailenin parçalanma nedenine göre farklılık göstermekle birlikte, öğrenciyle ilgilenen birinin olmaması, ailede yaşanan sorunlar, öğrencinin farklı yerlerde barınması ve bu sebeplerle ortaya çıkan kontrol eksikliği neticesinde parçalanmış aile çocuklarında genel itibarıyla diğer öğrencilere göre daha fazla devamsızlık sorunu yaşanması beklenen bir durumdur. Bu bulgu, aile parçalanmasının öğrenci devamsızlığı üzerinde etkili olduğuna ilişkin önceki bulguları destekler niteliktedir (Apaydın ve Gebizli, 2017; Hatun, 2012). Devamsızlık konusunda yaşanan asıl sorun, öğrencilerin devamsızlık sınırını aştığı durumda yaşanmaktadır. Ortaöğretim öğrencileri, ilgili yönetmeliğe göre özürsüz 10, özürlü (doktor raporu, izin, sevk) 20 gün toplamda ise 30 gün okula gelmemeleri durumunda sınıf tekrarına kalmaktadır (MEB, 2013).

Fakat ilgililer, parçalanmış aile çocuklarının hikayesini ve devamsızlık nedenlerini bildikleri için öğrencilerin devamsızlıktan sınıfta kalmamaları için inisiyatif kullanmak zorunda hissetmektedirler. İnisiyatif kullanıp çocuğun bir üst sınıfa geçirilmesi yönünde karar verilmesi halinde öğrencilerin ailesinde yaşanan sorunları suistimal etmesi, sorumluluklarını yerine getirmemeyi öğrenmesi söz konusudur. Bir taraftan da inisiyatif kullananlar için hukuki sorunların ortaya çıkma ihtimali oluşmaktadır. Öğrenci devamsızlık süresi, bir üst sınıfa geçme ya da sınıf tekrarı gibi sorunlar teknik konulardır ve bu sorunları çalışma kapsamında değerlendirmek güçtür. Bununla birlikte öğrencinin yararı dikkate alınarak öğretmen ve yöneticilere devamsızlık süreleri konusunda inisiyatif kullanma hakkı verilmesi eğitimcilerin hukuki sorunlar yaşamasını önleyebilir.

Bulgulara göre, parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde yaşanan sorunlardan biri de bu öğrencilerin planlama yapmada, akademik ve mesleki hedef belirlemede zorlanmalarıdır. Bu bulgu, Kahraman'ın (2016), boşanmış aileden gelen çocukların diğerlerine göre sosyal, akademik ve kişisel alanlarda sorun yaşadığı, anne-babasıyla olan ilişkisinin hayata olan bağlılığını, yaşamdan zevk almasını etkilediğini dolayısıyla bunların da gelecek planlamasını şekillendirdiği bulgusunu desteklemektedir. Bulgu aynı şekilde, bu çocukların hedef belirleme (Çeçen-Eroğul ve Dingiltepe, 2012; Şentürk, 2006) noktasında sorun yaşadıkları tespitini de desteklemektedir. Pırtık'ın (2013) tespitlerine göre parçalanmış aile çocuklarının yaşam doyumu oranları düşüktür. Bu öğrencilerdeki yaşam doyumu oranlarının düşüklüğü, plan yapma ya da hedef belirlemede yaşanan sorunların nedeni olabilir.

Bulgulara göre, parçalanmış aileden gelmek bazı öğrencilerin akademik başarısızlık riskini artırmaktadır. Bu öğrencilerin planlama yapmada, akademik ve mesleki hedef belirlemede zorlandıkları, daha fazla devamsızlık yaptıkları bulguları birlikte düşünüldüğünde, bu öğrenciler için başarısızlığın beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, parçalanmış aileden gelen çocukların akademik olarak başarılı olmaları da söz konusudur. Ailenin parçalanması; sebeplerine, zamana, şekline (Bulut, 1983), ekonomik, kültürel ve psikolojik özelliğe (Jonsson vd. 2000), aile tipine, çocuğun özelliklerine ve yakınlarının çocuğa davranışına (Bulut, 1993), yaşına, gelişim derecesine (Türkarlan, 2007) göre çocukları farklı şekillerde etkilemektedir. Dolayısıyla, ailenin parçalanmış olması, çocuğun akademik başarısı için bir risk faktörü olmakla birlikte, ailenin parçalanmış olması çocuğun mutlaka başarısız olacağı anlamına gelmez. Ailenin doğru yaklaşımı ve okulda verilecek destekle birlikte öğrencinin başarılı olması pekâlâ mümkündür.

Araştırmanın bulgularına göre parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde öğrenci kaynaklı sosyal sorunlardan biri iletişim kurmada zorluk yaşamalarıdır. Bulgulara göre, parçalanmış aile çocuklarının önemli bir kısmı, yönetici ve öğretmenlerine karşı kendini kapatmaktadır. Hal böyle olunca eğitimciler, sınıf ve okulundaki bu öğrencilere ulaşmakta güçlük çekmekte, onların sorunlarını ve ihtiyaçlarını öğrenememekte ya da geç öğrenmektedir. Maier ve Lachman (2000), aile parçalanmasının bireylere olan etkisini araştırdığı çalışmada, erkeklerin çevreyle daha az iletişim kurduğuna kızların ise ağır depresyon yaşadığı bulgusunu elde etmiştir. Lam (2015) ise ilkökul öğrencileriyle yaptığı araştırmada, ailesi parçalanmış öğrencilerin öğretmenleriyle kurduğu iletişimin diğer öğrencilere göre oldukça sınırlı ve zayıf olduğu sonucuna varmıştır. Bu araştırmada elde edilen bulguların önceki araştırma sonuçlarını destekler nitelikte olduğu ve parçalanmış ailelerden gelen çocukların iletişim kurmada zorlanmalarının yadırganacak bir durum olmadığı, hatta beklenesi bir durum olduğu söylenebilir. Bulgulara göre, eğitimciler, iletişim sorunu yaşayan bu öğrencilerle özel olarak ilgilendikleri ve kendilerine has taktik geliştirdiklerinde sorunu çözebilmektedirler. Bütün eğitimcilerin iletişim sorunlarına hazırlıklı olmaları ve sorunu çözmeye gönüllü olmalarının iletişim sorununu azaltabileceği söylenebilir.

Bulgulara göre, ailesinde parçalanma veya şiddetli geçimsizlik olan bazı öğrenciler, yaşadıkları olaylardan dolayı anne-baba ya da sorun yaşadığı ebeveynle aynı cinsiyette olanlara/öğretmenlere karşı kimi durumlarda nefret derecesinde olumsuz tutum geliştirmektedirler. Warshak'a (1992) göre, çocuğun babayla düzenli görüşmemesi ve annenin boşandığı eşiyile ilgili olumsuzlukları çocuğa aktarması, erkeklerde cinsel sorunlar doğurabilmekte, psikolojik ve sosyal gelişimlerini aksatabilmektedir (Akt. Meriç, 2007). Kuyucu'ya (2007) göre de öğrencinin duygu durumundaki değişimi, yakın çevresiyle olan ilişkisini negatif anlamda etkilemektedir. Daha önce yapılan bu araştırmaların sonuçları, öğrencinin sorun yaşadığı ebeveynin hemcinsi olan öğretmenlere karşı olumsuz tutum geliştirmesinin anormal olmadığını göstermektedir.

Parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaşılan sorunların bir kısmı da kurumsaldır. Kurumsal sorunlardan bir tanesi kurumlar arası bilgi paylaşımının eksikliğidir. Mevcut MEB e-okul sistemi aracılığıyla öğrencinin eğitim gördüğü okula ulaşması gereken bilgiler, öğrencinin bir önceki okulu tarafından sisteme büyük çoğunlukla işlenmemekte, eksik işlenmekte ya da güncellenmemektedir. Aynı zamanda e-okul sistemi, parçalanmış aile çocukları ve onların sorunlarını öğrenmek için yetersiz

görülmektedir. Aile parçalanmasının büyük bir bölümü, evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmektedir (TÜİK, 2018). Dolayısıyla bu çalışmanın ortaöğretim seviyesinde yapıldığı düşünülürse aile parçalanmasının çoğunlukla öğrencinin henüz liseye başlamadan önceki yıllarında gerçekleştiği kabul edilebilir. Bu durumda, öğrencinin ortaokul, ilkokul ve okul öncesi dönemlerindeki kayıtlarının olmaması, eksik olması ya da doğru olmaması, sorunun tespitini ve çözümünü doğal olarak güçleştirecektir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi'nde, erken çocukluktan ortaöğretimden mezuniyetine kadar öğrencilerin izlenmesi, değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve yönlendirilmesi amacıyla her çocuk için bir e-portfolyo çalışması olduğu görülmektedir. Bu bütünsel çalışma sorunu çözebilir. Bununla birlikte, planlanan e-portfolyo içerisinde aile ilgili ayrıntılı bilgilerin yer alması, özellikle parçalanmamış aile çocuklarıyla ilgili bilgilerin de bulunması gerektiği söylenebilir.

Kurumsal olarak yaşanan sorunlardan bir tanesi de eğitimcilerin parçalanmış aile çocuklarına yaklaşımlarıdır. Bulgular, eğitimcilerin, bu çocuklara nasıl yaklaşılacağı ve onların sorunlarına nasıl çözüm üretileceği konularında kendilerini yeterli görmediklerini ortaya koymaktadır. Farklı yaşantıları olan, karmaşık sorunlar yaşayan, hayatlarında farklı riskler barındıran öğrencilerin hayatlarına dokunabilmenin ve onlara yardımcı olabilmeyen bir profesyonellik ya da eğitim gerektirdiği kesindir. Eğitimciler, deneyime dayalı olarak bir tepki verdiklerinde hata yapma endişesi taşımakta daha profesyonel bir yaklaşım geliştirmek için eğitim almaları gerektiğini düşünmektedirler. Green ve Schafer (1989) araştırmasında, öğretmenlerin boşanma hakkında eğitim alması gerekliliğine değinmektedir. Eğitim alan öğretmenlerin, bu öğrencilerin sorunlarına daha duyarlı olacağına böylelikle öğrencilerin de boşanma sonrası yaşama uyumunun kolaylaşacağını belirtmiştir (Akt. Arıkan, 1996).

Bulgulara göre ortaöğretim kurumlarında psikolojik danışman eksiklikleri olduğu anlaşılmaktadır. Bazı okullarda psikolojik danışman bulunmazken bazılarında norm kadroları yetersizdir. Okullardaki psikolojik danışman kadrosu Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumları Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik'le (MEB, 2014) okullara rehberlik alan öğretmeni norm kadrosu verilmektedir. Bu yönetmeliğe göre pansiyonlu okullarda sayıya bakılmaksızın, diğer ortaöğretim kurumlarında ise 150 ve üzeri öğrenci sayısına bir norm kadro verilmektedir. Sayının 500 ve katlarına ulaşması halinde ise her defasında artı bir norm kadro verilmektedir. Norm kadro hesaplamada sadece öğrenci sayısı değil parçalanmış aile çocukları gibi dezavantajlı öğrencilerin oranı da değerlendirilebilir.

Çamkuşu-Arifoglu (2006), öğrencilerin aktif yaşam sürelerinin önemli bir bölümünün okullarda geçtiğine değinmektedir. Bu nedenle okulların, aile parçalanması sonrasındaki riskli öğrencileri belirleyerek desteklemesi ya da riskli öğrencileri erken teşhis ederek ilgili kurumlara sevklerini gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Hem öğrencilere destek hem de öğrencileri sevk konusunda en büyük görevin okul psikolojik danışmanlarından olduğu kabul edildiğinde, psikolojik danışmanların okuldaki varlığının ve parçalanmış aile çocuklarına yönelik olarak eğitim almış olmalarının çok önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, ortaöğretim okullarında yönetici ve öğretmenler, parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde aile, öğrenci ya da kurumsal kaynaklı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu öğrencilerle ilgili olarak okulda çözülmesi gereken sorunlar, sosyal, davranışsal ve akademiktir. Temel olarak ailenin parçalanmış olması, öğrenci açısından bir risk faktörü olmasına rağmen anılan sorunların mutlaka olması söz konusu değildir. Aile ve okul çalışanlarının iş birliği ile sorunlar ortaya çıkmadan önlenabilir ya da ortaya çıkan sorunlar büyümeden çözülebilir.

Parçalanmış aile çocuklarının ortaöğretim eğitiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yardımcı olabilmesi adına bu çalışmada elde edilen sonuçlar bağlamında şu önerilerde bulunulmuştur: Parçalanma sonrasında çocukla ilgilenecek ebeveynlere ve/veya aile yakınlarına, aile parçalanmasının çocuğu nasıl etkileyebileceği ve bu çocuklara nasıl davranılması gerektiğiyle ilgili danışmanlık hizmeti verilebilir. Parçalanmış ailelerden gelen öğrencilerin velilerine erişememe ihtimaline karşı, eğitim ve öğretimle ilgili iş ve işlemleriyle sınırlı olmak üzere, velinin yazılı iznine bağlı olarak okul yöneticilerinden birisinin öğrenci velisi olarak belirlenmesi için yasal düzenleme yapılabilir. Öğrencilerin devamsızlık üst sınırlarının belirlenmesinde, parçalanmış aile çocuklarıyla ilgili şerh düşülmesi ve bu konudaki yetkinin okul yönetimi ve öğretmenler kuruluna verilmesi hususunda düzenleme yapılabilir. Okullarda, parçalanmış aile çocuklarının iletişim becerisini geliştirmek için öğretmen ve akran koçluğu, uygulamaları yapılabilir. MEB 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi kapsamında hazırlanacak e-portfolyoda parçalanmış aile çocuklarının eğitimiyle ilgili ve gizlilik derecesinde olmayan bilgilerine yer verilebilir. Öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitiminde, parçalanmış aile çocuklarıyla ilgili derslere/konulara yer verilebilir. Eğitimcilerin, parçalanmış aile çocuklarının eğitiminde karşılaştıkları sorunlar ve edindikleri tecrübeleri paylaşımları

amacıyla il ve ilçe milli eğitim müdürlükleri bünyesinde çalıştaylar düzenlenebilir. Son olarak ise psikolojik danışman/rehberlik öğretmeni norm kadrosu hesaplamada tek ölçüt olarak öğrenci sayısı değil aynı zamanda parçalanmış aile çocukları gibi dezavantajlı öğrencilerin oranı da değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akyol, S. U. (2013). *Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Yalnızlık, Yaşam Doyumu, Sosyal Destek ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Alkan, E. Ö. (2014). *Parçalanmış Aile Modelindeki Öğrencilerin Eğitimdeki Başarı Durumları (Trabzon Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Malatya.
- Apaydın, Ç. ve Gebizli, O. (2017). İlkokul yöneticilerinin parçalanmış aileye sahip öğrencilerle yaşadıkları sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 352-368.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Attepe, S. (2010). Anne baba kaybının çocuklar üzerindeki etkileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(23), 23-28.
- Avcı, A. (2010). Aile yapısı ve atmosferinin okul şiddetine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8, (19), 7-52.
- Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review. *Journal of Family Psychology*, 16(1), 91-102.
- Bulut, I. (1983). Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(2-3), 80-82.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları.
- Coleman, L. and Glenn, F. (2010). The varied impact of couple relationship breakdown on children: implications for practice and policy. *Children and Society*, 24(3), 238-249.
- Colpin, H., Vandemeulebroecke, L., and Ghesquiere, P. (2004). Supporting the educational career of children from divorced families: parents' experiences and the role of the school. *British Journal of Sociology of Education*, 25(3), 275-289.
- Çamkuşu-Arifoğlu, B. (2006). *Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Programı'nın Çocukların Boşanmaya Uyum, Kaygı ve Depresyon Düzeylerine Etkisi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çeçen-Eroğul, A. R. ve Dingiltepe, T. (2012). Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yaşam doyumu düzeyleri ile yaşam kalite düzeylerinin karşılaştırılması. *İlköğretim Online*, 11(4), 1077-1086.
- Epstein, J. L. (1990). Single parents and the schools. *Change in societal institutions* (pp. 91-121).
- Erdim, L. ve Ergün, A. (2016). Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi*, 3(1), 78-84.
- Erdoğan, Ç. ve Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 16(3), 399-431.
- Fiyakalı, C. N. (2008). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Frost, A. and Pakiz, B. (1990). The effects of marital disruption on adolescent: time as a dynamic, *American Journal of Orthopsychiatry*, 60 (4), 544-555.
- Gyoung, L. E. and Yun, P.S. (2004). Emotional & behavioral problems in children from broken families. *Journal of the Korean Home Economics Association*, 42(12), 191-204.
- Jonsson, F. vd. (2000). Parental divorce: Long-term effects on mental health, family relations and adult sexual behaviour. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41(2), 101-105
- Hatun, O. (2012). *Anne Babası Boşanmış İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (İstanbul İli Fatih İlçesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kahraman, S. (2016). *Boşanma Sonrasında Genç-Ebeveyn İlişkilerinin Sürdürülmesi ve Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi (Afyon ili örneği)*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kuyucu, Y. (2007). *Boşanmış Ailede Yetişen Ergenlerin Bilişsel Çarpıtmalarıyla Benlik Değeri Arasındaki İlişki*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Lam, B. H. (2015). Struggles in the Hong Kong school: Supporting students from divorced families. *In Advances in psychology research*, 83-102.
- Lam, E. H. and Lachman M. E. (2000). Consequences of early parental loss and separation for health and well-being in midlife. *International Journal of Behavioral Development*, 24(2), 183-189.
- MEB (2003). *İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*. Tebliğler dergisi. T.C. Resmi Gazete, 25212, 27 Ağustos 2003.
- MEB (2013). *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği*. T.C. Resmi Gazete, 28758, 7 Eylül 2013.

- MEB (2014). *Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumları Yönetici ve Öğretmenlerinin Norm Kadrolarına İlişkin Yönetmelik*. T.C. Resmi Gazete, 29034, 18 Haziran 2014.
- Merriam, S. B. (2016). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çeviren: Selahattin Turan). Ankara: Nobel.
- Meriç, B. (2007). *Boşanmış Ailelerdeki Ergenlerin Uyum Düzeylerini ve Sosyal Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Bir Grup Rehberliği Çalışmasının Sınanması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Öztürk, S. (2006). *Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Peker, M. (2001). Aile: Kurumdan eşler arası ayrılığa. *Çalışma Ortamı Dergisi*, (59). <http://sosyalpolitika.fisek.org.tr/?p=39>, Erişim tarihi:15.06.2020.
- Pırtık, Ş. (2013). *Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Santrock, J. W., and Tracy, R. L. (1978). Effects of children's family structure status on the development of stereotypes by teachers. *Journal of Educational Psychology*, 70(5), 754.
- Şahin, Z. D. (2013). *Parçalanmış Aileye Sahip Çocukların Eğitiminde Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştığı Problemlerin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Trabzon.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyoloji Anabilim dalı, Malatya.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2018). *Boşanma İstatistikleri, 2012-2017* <http://tuik.gov.tr>, (Erişim tarihi:15/09/2018.)
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2020). *Boşanma İstatistikleri, 2001-2019* <http://tuik.gov.tr>, (Erişim tarihi:22/06/2020.)
- Türkaslan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3(11), 99-108.
- Veinberga, I. (2016). Sharing school staffs' ambivalent perceptions and feelings towards children from divorced families. *European Proceeding of Social and Behavioral Science*, XVIII, 31, 235-240.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.